

Píše Michal Kosák

(E*forum, 21. 03. 2012)

„Jistě by stálo za úvahu tuto publikaci vydat v českém překladu,“ psala již v roce 1991 o knize *The Making of Czech Jewry* **Hillela J. Kievala** (Oxford University Press 1988) Jana Kolářová (ČČH 89, 1991, č. 1, s. 138–139). Dvacet let od této zprávy vychází v nakladatelství Paseka český převod pod názvem **Formování českého židovstva** a s podtitulem *Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918* v (jen místy klopýtavém) překladu Kláry Míčkové. Promyšlený a dobře napsaný výklad této dnes již klasické práce byl pro české vydání (2011) revidován a místy faktograficky zpřesněn Kateřinou Čapkovou, doplněny byly i fotografie, autor nahradil původní anglické poděkování Předmluvou k českému vydání – jinak text už nijak aktualizován nebyl. Práce Hillela J. Kievala, v současnosti profesora židovských dějin na Washingtonově univerzitě v St. Louis, zkoumá zrod českožidovského hnutí a pražského sionismu v kontextu česko-německého národnostního konfliktu a dalších demografických, sociálních, kulturních a vůbec společenských změn, které charakterizovaly přelom devatenáctého a dvacátého století. Na základě bohatého archivního materiálu české, německé, izraelské a americké provenience se zde ukazuje dynamika proměn kulturního a politického zázemí českého židovstva.

Kievalův prvoplánově nepolarizující výklad akcentuje dvojakost, nevyhraněnost a dvojjazyčnost, není podvázan polemickým vymezením obou soupeřících směrů. Naopak na mnoha místech odkrývá mezi českožidovským hnutím a pražským sionismem souvislosti a průniky. Ukazuje na podobnosti, které byly reakcí na shodnou situaci nejasného postavení mezi národnostně se vyhraňujícími tábory, na liberální náčrt židovské emancipace i náboženskou sekularizaci. Oba směry chtěly „navíc přepracované židovství budoucnosti – ať protkané buberovským mysticismem či Masarykovou sociologií náboženství – předložit evropské civilizaci za účelem proměny celé Evropy“ (s. 301). Kieval zkoumá myšlenkový svět obou proudů, sleduje postupný ústup německo-židovského spojení, kriticky také poukazuje k slabinám buberovské inspirace (např. „nestoudné“ a „naivní“ opomíjení historických souvislostí ve sborníku *Vom Judentum*, který spolek Bar Kochba pod Buberovým vlivem připravil v roce 1914) i k postupnému myšlenkovému vyhasínání českožidovského hnutí ve sledovaném období. Autor se tedy zaměřuje především na to, jak obě volby utvářely moderní židovskou identitu a jak její různé manifestace od sebe nebyly striktně odděleny.

Význam knihy *Formování českého židovstva* tak není jen ve zpracovaném materiálu, ale i v metodologickém postupu. Koncept, se kterým Kieval přišel v osmdesátých letech, kdy kniha vznikala, byl nový. V českém kontextu byly od té doby publikovány některé práce, které tento směr v mnoha ohledech dál rozvíjejí, např. Češi, Němci,

Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918–1938 (Paseka 2005) od Kateřiny Čapkové či „Emancipace od židů“. Český antisemitismus na konci 19. století (tamtéž 2007) Michala Frankla. Horší je – domnívám se – situace v domácí literární historii. Průkopnická, nicméně metodologicky prostá práce Židé a židovství v české literatuře 19. století (a 20.) století, kterou vydal Oskar Donath vlastním nákladem ve dvou svazcích (1923 a 1930), zkoumala, kteří židovští autoři si získali zásluhy o českou literaturu a jakou úlohu hraje Žid v české beletrii, aby zjistila, „jak o nás soudí národ, mezi nímž žijeme“. Pokračování našla v metodologicky i noeticky naprosto pochybné dvousvazkové kolektivní „slovníkové příručce“ Literatura s hvězdou Davidovou (Votobia 1998 a 2002), jež také sledovala židovské motivy v literatuře, zachycovala osudy židovských autorů a pokoušela se o interpretaci jejich děl. Kromě těchto dvou přehledových publikací se žádný pokus o syntetičtější práci u nás nevyskytl. Snaha vymezit jakousi (česko)židovskou literaturu se však uplatňuje v praxi dál. Pro další literárněhistorické psaní by mělo být přitom podnětné Kievalovo jasné vymezení základní teze a problematiky či dynamické pojetí otázek a proměn identity a bilingvismu; inspiraci přinášejí i jeho další, česky dosud nevydané práce k tématu, především Languages of Community. The Jewish Experience in the Czech Lands (University of California Press 2000), která se však s přeloženou knihou dosti překrývá.

www.ipsl.cz